

Dilluns passat, cap a la una del migdia, entrava el fèretre de Dalí a la Torre Galatea de Figueres, dos metges forenses l'han embalsamat i al vespre s'hi instal·larà la capella ardent. Al cap de poc arribaven Robert Deschamps, Miguel Doménech i Antoni Pichot, *els seus*. El crític d'art Santos Torroella va ser un altre dels que primer van arribar a Torre Galatea i es mostrava satisfet de la darrera decisió de Dalí: ser enterrat al seu Teatre Museu i no al Castell de Púbol amb Gala.

Quan la capella ardent encara no s'havia obert, arribaven les primeres declaracions oficials. Jordi Pujol considera que «Catalunya, amb la mort de Dalí, perd un home molt arrelat a la seva terra»; Marià Llorca fa saber la notícia a la germana del pintor Anna Maria Dalí, fincada a Cadaqués. Els reis Joan Carles i Sofia envien telegrames de condol i homenatge per aquest «català i espanyol universal» al president de la Generalitat i a l'alcalde de

Figueres. El ministre de Cultura, Jorge Semprún, qualifica el pintor de «l'últim d'una generació de creadors». Pasqual Maragall elogia la seva qualitat «d'artista pluridisciplinar» mentre que un dels seus companys de joventut, el poeta Rafael Alberti, el qualificava «d'home genial i artista prodigiós», tot i que no vol saber res de l'estada de Dalí a l'Espanya franquista.

Marqués de Púbol i de Dalí, imitador de Napoleó, les seves extravagàncies van durar fins a l'últim moment: Dalí ha volgut que l'enterressin sota la cúpula del Teatre Museu Dalí de Figueres —indret on des de diumenge s'està construint un monument funerari que, segons sembla, el pintor no va dissenyar— i no al costat de Gala, al Castell de Púbol, com havia previst després de la mort de la seva muller.

Ha estat aquest dilluns a un quart d'onze del matí. Tot i així, fa molts anys que el Dalí genial havia esdevingut patètic. El controvertit incendi al castell de Púbol el 30 d'agost del 84, qualificat per més d'un de «fet de jutjat de guàrdia», provoca a l'artista empordanès unes cremades gravíssimes i

l'agreujament d'una malaltia que mai més no superarà.

Ha estat aquest dilluns i ha estat a Figueres per voluntat expressa de Dalí. I no per un desig burgès de morir a casa i entre els seus, sinó perquè, convençut que era l'última vegada que atreia l'atenció mundial, va voler que es concentrés l'interès del personal en la seva ciutat natal, Figueres. Els que no s'han separat d'ell en les últimes hores, a l'Hospital de Figueres, asseguren sorpresos que el protagonista de tantes follies genials seguia encara conscient. A quarts de tres dedicava «una mirada expressiva» a l'alcalde de la seva ciutat, Marià Llorca, però l'alcalde assegura que no era una mirada de comiat. Marià Llorca i l'advocat del geni, Miguel Doménech són els últims que han estat amb ell.

A les onze del matí el doctor Carles Ponseti, director de l'Hospital de Figueres, feia públic un comunicat mèdic que atribuïa la mort «del senyor Salvador Dalí» a una aturada cardíorespiratòria produïda per una insuficiència cardíaca i una pneumònia irreversible. □

ELS ESDEVENIMENTS CLAU EN LA VIDA DEL PINTOR EMPORDANÈS

¿Qui era Salvador Dalí?

L'obra artística de Salvador Dalí ha estat marcada per la seva peculiar manera de viure. En aquest article es fa un repàs d'algunes de les dades més significatives de la seva trajectòria vital.

Eduard Fornés

Sembla que ben poca cosa es pugui dir sobre qui era Salvador Dalí. Pocs homes hi ha dels quals s'hagi dit tantes coses i tan diverses i contradictòries, i fins i tot nosaltres, que no sols hem estat contemporanis d'ell, en aquest final de segle, sinó que, a més, hem viscut ben aprop d'ell i fins ens l'hem trobat i hem pogut parlar-hi, ens seguim preguntant sobre l'enigma d'un home desconcertant i complex, xerraire i profund, anàrquic i rigorós, clàssic i revolucionari, místic i blasfem, i per això mateix, elogiat i criticat, volgut i menyspreat, i en realitat ben poc conegut.

¿Qui era Salvador Dalí? Si l'home es va voler vestir d'enigma, si la seva vida de família té un trencament gairebé definitiu perquè mai van acceptar Gala, si les seves manifestacions, sobre el que per a molts de nosaltres són la nostra veritat, han estat escàndol i abdicació, en el fons íntim del seu ésser, la diferència entre ell i els surrealistes és que ell ha estat surrealista. Aquesta

característica no ha estat més que una fidelitat permanent al que per ell ha significat una idea a la qual va adherir la seva vida.

La seva obra sobrepasa els límits de la mateixa capacitat imaginativa. Pintor, dibuixant, il·lustrador i gravador, escultor, joier, actor i cineasta, dissenyador i decorador, escriptor, poeta i narrador, conferenciant i filòsof, anunciant i rei de la publicitat, coreògraf i figurinista, joglar i científic, estudiós, coneixedor de la història de l'art... i tota aquesta inesgotable creativitat dominada per una visió absoluta d'allò real, ocultant moltes vegades la seva pròpia realitat... per crear-nos la imatge del seu enigma.

Fidelitat i creativitat, els dos eixos de la vida d'un home desconcertant i que per sempre ocuparà un lloc ben definit dins la història.

Descriure uns trets biogràfics de la vida de Dalí, sense caure en un recitat purament cronològic, significa cercar un esquema global. Reconèixer la seva complexitat no és més que un punt de partida a l'hora de cercar defini-

Un home desconcertant amb un lloc a la història.

El «personatge» Dalí

Daniel Giralt-Miracle*

Sobre Salvador Dalí s'han dit i s'han escrit tantes bajanades com ell mateix ha contribuït a fer-les possibles. Tot formava part del joc de paranoies descontrolades que ell mateix incentivà i que són el millor reflex de la seva personalitat.

Des d'una perspectiva actual, més desapassionada, creiem que Salvador Dalí ha estat molt més que un pintor o un dibuixant, ha estat un artista en el sentit més ampli i ple de la paraula. Un home carregat d'imaginació i de capacitat creativa que ha transcendit els límits dels oficis artístics per viure amb intensitat les tensions, les contradiccions i les vacil·lacions de l'art del segle XX. És un fill apassionat d'aquest segle, un protagonista de les seves invencions i, molt probablement, una víctima de les seves follies.

Per això, la seva millor obra, particularment la de la primera època, fuig del simple decorativisme per mostrar un món interior intensíssim. Els monstres d'un subconscient en plena activitat que ha sabut extravertir a través de la pintura, el dibuix, els objectes d'art, els seus escrits, poesia i obres de teatre, les seves creacions cinematogràfiques, l'escenografia, les joies, la moda i, indubtablement, els grans xous i els espectacles públics.

En la seva vida i en la seva obra es combinen la genialitat i la *boutade*, l'acte intel·lectual i l'espectacle en una permanent esquizofrènia que viu des de la seva infantesa.

Dalí ha sabut inventar en el camp de l'art un món imaginari, un autèntic personatge mental que surt a la superfície a través de rellotges tous, perspectives infinites, grans cros-

ses, atròfia i hipertròfia dels membres corporals, girafes incendiades, monedes i pans d'or, etc., que ell situarà dins de l'activitat paranoico-crítica, admiració pels pintors i poetes surrealistes i de científics com Sigmund Freud.

Evidentment es tracta d'un català impulsat per la rauxa i mogut per la tramuntana, que ha sabut reflectir com ningú més les essències més pures de la seva terra, el paisatge de l'Empordà que ell considerava «el més formós del món».

En el camp de la història de l'art Dalí ha incidit en el Noucentisme, la Generació del 1927, en la primera avantguarda catalana, en el cubisme, en el surrealisme, en la recuperació dels realismes ultra la seva influència en el cinema, la fotografia i la literatura.

Entre el físic i el metafísic, el racional i el mític, la vida i la mort, el psíquic i el somàtic, la guerra i la pau, la natura i la ciència, el personatge terraquí i el de l'univers, el transcendent i l'intranscendent... Dalí ha tingut la sinceritat i la gosadia de treure a la llum els seus propis fantasmes, tot el potencial de les seves inquietes al·lucinacions. Per això ha estat un gran recercador, un home ple de curiositat, amb una enorme capacitat indagadora.

En el seu extraordinari llibre «La vida secreta de Salvador Dalí», manifesta que de petit era conscient que arribaria a ser un geni: «als sis anys —va escriure— volia ser cuiner. Als set anys volia ser Napoleó», i així successivament. Ben aviat, però, esdevingué Salvador Dalí. Un món i una vida Dalí-rants en el més genuí i etimològic sentit de la paraula.

* Director del Museu d'Art Contemporani de Catalunya

Dalí, amb Robert Kennedy durant una exposició a Nova York.

cions, per això vull deixar clar que entrem dins un espai obert, en què tot fet té una interrelació en el seu entorn.

El 13 de maig de 1904, a Figueres, va nàixer Salvador Dalí. En el seu millor llibre, *The secret life of Salvador Dalí*, que va acabar d'escriure l'any 1941, a la finca de Virginia on Caresse Crosby el va invitar, explica així el seu

naixement: «En una casa del carrer de Monturiol un nou-nat és observat atentament i amb amor infinit pels seus pares i provoca un lleu desordre domèstic desacostumat. ¡Infeliços de vosaltres! Recordeu bé el que ara us diré: no serà així el dia que moriré».

El seu pare era notari i tenia quaranta-un anys quan ell va nàixer.

La seva mare tenia 30 anys. Dos anys més tard va nàixer la seva germana Anna Maria. Ell mateix reconeix que va ser un infant consentit, malcriat per la seva mare.

Fins que l'any 1922 entra a l'Escuela de Bellas Artes de Madrid, passa la seva infància a Figueres, on des de molt petit va manifestar un interès per pintar. Va ser el professor Juan Núñez que va convèncer el pare de les aptituds de Dalí per a la pintura.

La Residencia de Estudiantes, Institución Libre de Enseñanza era com una festa de la cultura. Allà va conèixer García Lorca, Luis Buñuel, Eugenio Montes, Rafael Alberti, Rafael Barradas, Pepín Bello, Moreno Villa... Dalí escriu: «la meua potencialitat de dandisme va quedar definitivament establerta. El meu aspecte, ronyós i anacrònic, era reemplaçat per una amalgama contradictòria i capritxosa que produïa, si més no, la impressió de ser cara... En sortir de Belles Arts, vaig assaborir extasiat l'homenatge d'aquell carrer, tan intel·ligent i ple d'enginy, on ja bullia la primavera.» (*Vida secreta*, cap. VIII).

De l'any 1925, són els coneguts quadres *Noia a la finestra* i *Noia d'esquena*, aquest any, és també l'any de la

primera exposició de Dalí a les Galeries Dalmau de Barcelona. Durant les vacances de Setmana Santa, Federico García Lorca passa uns dies a la casa del Llaner a Cadaqués i comença la seva amistat amb l'Anna Maria. L'any següent s'estrenaria a Barcelona *Mariana Pineda*, amb Margarida Xirgu de protagonista decorats de Salvador Dalí.

Les relacions entre García Lorca i Dalí son complexes i a partir de la correspondència de Dalí a García Lorca que ha publicat el professor Santos Torroella, cal afirmar que la relació entre els dos va anar més enllà de l'afecte de l'amistat. Es pot així parlar de les influències lorquianes en quadres en què s'endevinen al·lusions a les relacions que almenys per part de García Lorca van arribar a un grau d'apassionament i que es van interrompre de forma sobtada en el moment en què s'enforteix l'amistat entre Dalí i Bunuel.

El primer d'octubre de 1929, es presenta al Studio 28 de París *Le Chien Andalou*, és el mateix any en què ha conegut Gala, que ha passat unes setmanes amb altres del grup surrealista a Cadaqués. La incorporació de Dalí i Bunuel al grup dels surrealistes arriba en un moment de crisi interna i la seva aportació fa que, ben aviat, Dalí ocupi un lloc preminent. L'any següent presenten *L'Age d'or*, alhora que Dalí exposa els seus primers quadres surrealistes. La reacció d'un grup de la Lliga de Patriotes francesos que destrueix la sala i les pintures fa que la prefectura decideixi prohibir la projecció de *L'Age d'or*.

Si ens hem de creure tot el que Dalí ha escrit sobre Gala, el seu immens amor vers ella, la seva total dependència, la seva inspiració continuada fins i tot gairebé caient en situacions ridícules o caricaturesques, hauriem de situar la parella Gala-Dalí dins el capítol de les grans passions amoroses de la història. El fet és que la publicació l'any 1984 de 272 de les cartes escrites per Paul Eluard a Gala entre els anys 1924 a 1948, ens fa interrogar i posar en dubte la reciprocitat mútua d'aquesta estimació. S'han fet afirmacions ben contraposades sobre la naturalesa profunda de la seva relació, sobre quina era en realitat la seva intimitat i el diàleg d'amor, i el cert és que tot al contrari de Dalí, Gala era molt poc amiga de confidències i sempre va mantenir el seu secret.

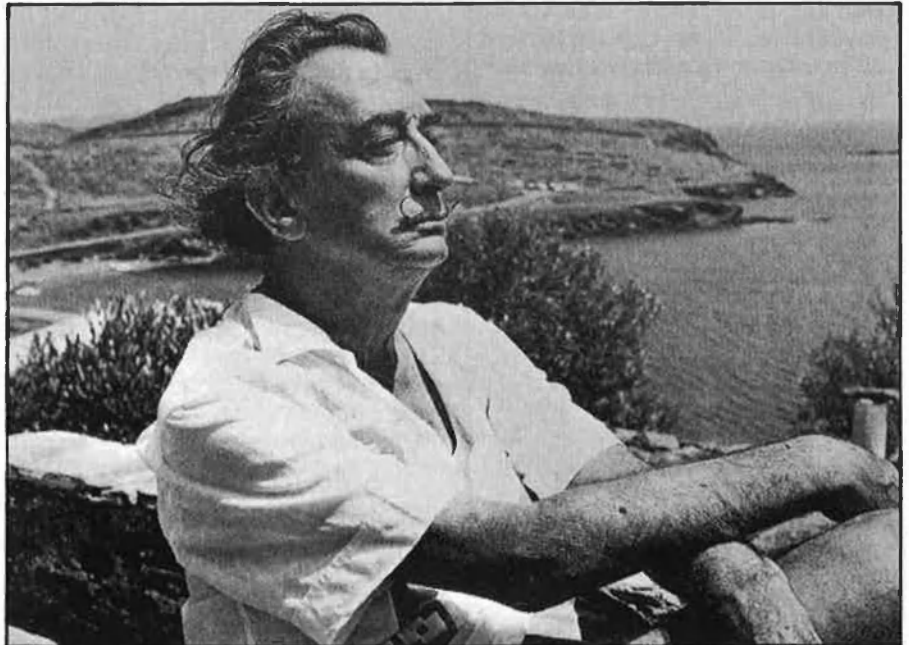
Dalí i Gala decideixen desaparèixer i van a un hotel de Carry le-Rouet, a la Costa Brava. Ell pinta sense parar.

Es passen els dies tancats a l'habitació. Un dia escriuen al vescomte de Noailles oferint-li el quadre *La vellesa de Guillem Tell*. Amb els diners d'aquest quadre compren a Lúcia de Cadaqués la barraca de pescadors que ella tenia a Portlligat. Aquella barraca ha estat el punt des d'on Dalí s'ha projectat a tot el món. Portlligat i el mar, les roques de Cadaqués i les de Cap de Creus, els horts d'oliveres i els colors del capvespre, les formes i les teories dels rellotges tous i de les formes que

Dalí més important del món, a St. Petersburg (Florida), on s'exposen 100 olis i la més completa documentació i biblioteca sobre Dalí i el surrealisme.

A partir de 1948 passaran llargues temporades a Portlligat. De fet, Dalí, després de 8 anys sense venir a Europa, va a casa del seu pare, a Figueres, i s'hi queda fins que es fa impossible la relació entre la seva germana Anna Maria i Gala.

Dalí retroba el seu paisatge i entra en una nova època de plenitud, en la

L'amor per la seva terra empordanesa es fa manifest en els paisatges dels seus olis.

es transformen en dobles imatges. Aquest amor a la seva terra empordanesa es fa manifest en el lligam que hi ha amb els paisatges dels seus olis.

L'esclat de la guerra civil, el sorprèn a Londres. Dalí està passant uns moments de depressió pel cansament del ritme intens de treball que ha portat els darrers anys. Ara està molt impressionat i afectat per la guerra i la mort tràgica d'un dels seus amics, Federico García Lorca. A París pinta uns quadres patètics *Construcció tova amb mongetes cuites; premonició de la guerra civil, Canibalisme de tardor*, dues persones que es devoren mútuament...

Es queden a Amèrica fins l'any 1948, on publica, per defensar-se dels escàndols que ha provocat, la *Declaració d'independència de la imaginació i dels drets de l'home a la seva pròpia follia*.

Durant aquesta estada coneix el matrimoni de Cleveland, Reynolds Morse i la seva esposa Eleonor. Aquest industrial va esdevenir tot seguit un entusiasta de Dalí. Avui, la seva col·lecció ha esdevingut sens dubte el Museu

qual pinta molts dels seus quadres més famosos. *La Madona de Portlligat*, del qual porta el projecte a Pio XII, que el rep en audiència. Publica el *Manifest místic*.

Dalí realitza els seus primers projectes de joies, que el català Carles Alemany va transformant en unes peces úniques d'un valor incalculable. Aquesta col·lecció és avui al Minami Art Museum de Tòquio, admirada per gent de tot el món. Puc afirmar que, si no és a Barcelona, és perquè els que haurien pogut fer possible la seva recuperació se'ns van girar d'esquena.

En contra del que molts pensen, Dalí era un home assequible, i no sols als amics i coneguts amb els quals li agradava organitzar tertúlies, sinó que els que anaven a la seua porta eren ben rebuts. A Portlligat, hi passaven fotògrafs, periodistes, editors, compradors i personatges curiosos, per no dir surrealistes, des d'un monjo tibetà, a un indi, de simples curiosos, a les altes personalitats de països ben diversos. Dalí firma les reproduccions o els llibres que li presenten, dedica postals, àlbum o revistes, és fins i tot generós

